

УДК 323. 28:2(075.8)

Фердман Г. П., к. держ. упр., с. н. с.
Військова академія (м. Одеса), Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена деяким проблемам та перспективам розвитку транспортної системи держави без вирішення яких не можлива поетапна інтеграція транспортно-дорожнього комплексу України в Європейську та світову транспортні системи; коротко висвітлені проблемні питання на всіх видах транспорту з наданням відповідних пропозицій щодо їх вирішення.

Ключові слова: транспорт, транспортна система, транспортний комплекс, транспортна безпека, інтеграція.

Вступ

Історія багатьох країн світу є прикладом, коли транспорт „підіймав” зруйновану економіку та забезпечував цілеспрямований та інтенсивний розвиток її базових галузей. США долали кризу Великої депресії будуючи автомобільні заводи. Німеччина і Японія відновлювалась після другої світової війни завдяки розвитку транспорту на базі нових технологій та будівництва автодоріг.

Без надійного транспортного комплексу не можуть здійснюватись ні економічний розвиток, ні збереження політичного простору. Саме тому набирає виключно великого політичного значення європейське розташування України з її розгалуженою транспортною системою. Транспортна сфера може бути основою для відновлення та розвитку економіки України. Зокрема її вигідне географічне розташування може бути перетворено на геополітичний капітал. Це узгоджується зі стратегічними цілями перетворення України на економічно розвинену державу, яка прагне забезпечити високий рівень своїм громадянам [1].

Однією з найважливіших ознак технологічного прогресу й цивілізованості держави є рівень розвитку транспортної системи. Ще більше підсилюється потреба у високорозвиненій транспортній системі при інтеграції в європейську і світову економіку, транспортна система стає базисом для ефективного входження України у світове співтовариство.

Проблема економічної інтеграції для України є однією з першочергових, а враховуючи те, що Україна – одна з найбільших європейських держав, для якої вкрай важливим є інтеграція з країнами Європи і, в першу чергу, з країнами-членами Європейського Союзу.

Загальна проблема статті

Загальна проблема статті полягає у тому, що на сучасному етапі становлення нової, демократичної держави відбуваються кардинальні зміни в усіх сферах людського буття. Проблеми сьогодення ставлять перед суспільством розв'язання питань суспільно-політичного життя нашої країни, її відродження, національної та транспортної безпеки, яке відбувається в сучасних суперечливих умовах, а транспортна сфера може бути основою для відновлення та розвитку економіки України. Тому, проблеми та перспективи розвитку транспортної системи України повинні стати основою для відновлення та розвитку держави при інтеграції в європейську і світову економіку, базисом для ефективного входження України у світове співтовариство.

Аналіз останніх досліджень

Стан наукових розробок з питань перспектив розвитку транспортної системи України останнім часом набувають позитивної динаміки. Роботи, в яких підіймаються питання забезпечення

національних інтересів та національної безпеки, які стосуються інтеграційних проблем транспортного комплексу на пострадянському просторі, стану та перспектив розвитку міжнародних транспортних коридорів, регіональних транспортних магістралей мають важливе значення. До них належать наукові публікації С.А. Анісімова, В.В. Васильєва, Є.М. Васильєвої, С.С. Гончаренко, Ю.А. Євдокімова, К.Є. Каратаєвої, В.Н. Лівшиця, В.М. Пазовського, В.А. Персіанова, С.А. Проскуріна, О.І. Сиченкової. Автори, які автори висвітлили питання безпеки руху, державного регулювання транспортного забезпечення В. Геккер, Д. Зеркалов, О. Крупіна, Ю. Некрасов, А. Ткаченко, О. Соколов, Д. Шамрай.

Кожний з них по різному підходить до висвітлення питань перспектив розвитку транспортної системи України, аналізує різні рівні та аспекти цього явища. Це, в свою чергу, обумовлює необхідність переосмислення існуючих підходів до розуміння сучасних перспектив розвитку транспортного комплексу і розробки теоретичних аспектів дослідження.

Аналізуючи останні дослідження, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, можна зробити наступний висновок, якщо проблеми окремих видів транспорту достатньо розглянуті, то проблеми перспектив розвитку всієї транспортної системи держави в умовах глобалізації та євроінтеграції майже не вивчені та потребують подальшого розгляду.

Основний зміст

Внаслідок швидких і революційних змін, яких зазнає цивілізація постійно зростають ризики виникнення катастроф, аварій, соціальних та військових конфліктів тощо. Сьогодні накопичився цілий комплекс проблем нормативно-правового, фінансового, матеріально-технічного, соціального, інформаційного та науково-технічного характеру, які вчасно не були розв'язані.

Основними характерними рисами сьогоденного стану діяльності транспортної системи є наступні:

- 1) стрімко йдуть на спад обсяги перевезень;
- 2) критичного рівня досяг фінансовий стан галузі;
- 3) практично зношений рухомий склад та матеріально-технічна база;
- 4) реконструкція, ремонт та технологічне обслуговування рухомого складу та матеріально-технічної бази фактично відсутні;
- 5) вкрай незадовільно вирішуються питання:
  - розвитку державно-приватного партнерства;
  - залучення інвестицій, технічних інновацій та технологічної модернізації в галузі;
- 6) не задовольняються навіть мінімальні соціальні потреби працівників галузі;
- 7) зруйнована система безпеки та контролю;
- 8) поставлені в тінь питання встановлення тарифів та ціноутворення, закупівель та використання державного майна;
- 9) вирішення міжнародних питань майже паралізоване, що призводить до втрати транзитних перевезень через територію України [2].

Ситуація загострюється через відсутність налагодженої системи забезпечення транспортної безпеки, недостатню результативність виконання покладених на неї завдань і функцій, зниження рівня наукового й технічного супроводу зазначеної діяльності. Цьому сприяють складність і невивченість характеру й особливостей соціальних взаємозв'язків, що виникають між різними категоріями учасників суспільних відносин у процесі функціонування різних видів транспорту.

Сучасна вразливість національної економіки – результат власних, внутр. ішніх проблем функціонування економічної системи, виявлення яких і є основним інтересом в аспекті як розуміння причин економічної небезпеки, так і визначення шляхів її уникнення та набуття самодостатності. Через високий рівень значущості транспортно-комунікативної системи (ТКС) в економіці народного

господарства, аналіз проведеної в Україні політики самодостатнього розвитку ТКС має великий науковий та практичний інтерес. Для цього паралельно з визначенням головної мети самодостатнього розвитку соціально-економічної системи має бути побудована ієрархічна сукупність цілей поетапного досягнення кінцевого результату. В цьому аспекті важливо забезпечити правильний вибір черговості практичної реалізації зазначених цілей. На початку має бути сформоване так зване ядро національної самодостатності соціально-економічної системи, яке виступить у ролі додаткового стабілізатора її розвитку. До складу утворюючих ядро сфер і окремих видів діяльності доцільно ввести такі компоненти, які є стабільно затребуваними та необхідними, передусім, всередині країни. Найлогічніше відібрати їх із сфери продовольчого, енергетичного, транспортного забезпечення. У цих сферах слід виділити обмежену кількість найпріоритетніших напрямів розвитку і підтримати їх на державному рівні [3]. Одним з таких напрямів є розвиток транспортної системи держави.

Значну частину інфраструктурних об'єктів залізниці необхідно визнати застарілими, вони не відповідають сучасним вимогам щодо виконання своїх основних функцій. Насамперед це стосується залізничних вокзалів, станцій, готелів, засобів зв'язку і управління рухом потягів. Техніко-економічні та експлуатаційні характеристики залізниці знижуються також через те, що ширина колії відрізняється від західноєвропейської, що особливо негативно відображається на закордонних і транзитних перевезеннях. Як заходи з підвищення ефективності залізничного транспорту необхідні реконструкція і переоснащення, часткове перепрофілювання, поступове згортання надлишкових і будівництво нових потужностей [4].

Проблеми розвитку морського транспорту пов'язані, насамперед, із значним моральним і фізичним зносом суден і портового устаткування (особливо засобів обробки вантажів). Велика кількість українських суден ходить під чужим фрахтом. Через нестабільність праці та низьку вітчизняну заробітну плату українські моряки віддають перевагу іноземним перевізникам. Середній вік суден торгового значення більший за 15 років, а деякі порти західних країн забороняють вхід суден із таким терміном експлуатації. В більшості випадків портова інфраструктура не розрахована на нові технології портових робіт, що істотно знижує продуктивність як портів (до 50% від продуктивності портів західних країн), так і інших видів транспорту (особливо залізничного), пов'язаних з обробкою вантажів.

Переважає частина суден торгового флоту – малотоннажні. Так, середня водотоннажність українських суден у 3-5 разів менше аналогічного показника в таких країнах, як США, Японія, Греція та ін. Відзначимо, що структурні зміни флоту у бік збільшення середньої водотоннажності в перспективі обумовляють необхідність рішення ряду проблем, що вимагають значних капіталовкладень.

На сьогодні основними стримуючими факторами інтенсивного використання річкового транспорту в плані європейської інтеграції є застаріла матеріально-технічна база, невисокий рівень механізації перевантажувальних робіт, значний фізичний і моральний знос суден, мала частка запечатаних вантажів у загальному їхньому обсязі, недостатні обсяги перевезень із використанням системи «буксир-штовхач (баржа)». Річковий транспорт держави має допоміжний характер, орієнтований на великі партії вантажів (в основному будівельних матеріалів) і не може конкурувати за тарифами і послугами із залізничним транспортом. Ефективність функціонування річкового транспорту України значно нижче (близько 20%) у порівнянні з розвинутими країнами, що мають подібні ресурси цього виду транспорту [5].

Проблеми, що очікують свого вирішення щодо повітряного транспорту, стосуються, насамперед, комплектації парку літаків їх конкурентоздатними типами (АН-70, АН-140, АН-228, ЯК-42, У-737/400, У-757 та ін.), будівництва і реконструкції, як самих аеропортів, так і ряду об'єктів авіаційно-виробничої інфраструктури (у першу чергу, злітно-посадочних смуг), структурної

реорганізації управління авіаційним транспортом у напрямку створення конкурентного середовища всередині даної галузі, налагодження системи постачання, узгодження земельних тарифів і т.д. [6].

Щодо автотранспорту, то автомобільні дороги України не відповідають європейським стандартам за багатьма показниками, зокрема таким як: швидкість пересування, навантаження на вісь, забезпеченість сучасними дорожніми знаками і розміткою, необхідною кількістю пунктів технічної і медичної допомоги, харчування і відпочинку, заправлення паливом і мастилом, телефонного зв'язку та ін. Практично відсутні дороги I категорії з багаторядним рухом на високих швидкостях. Значного поліпшення вимагає матеріально-технічна база організацій, що здійснюють розвиток і обслуговування автомобільної транспортної мережі [7].

Існує низка проблем на трубопровідному транспорті України, що обумовлено вирішенню питань усієї газотранспортної системи держави починаючи від її реконструкції, утримання, використання і закінчуючи формою власності.

Наявність на території України міжнародних транспортних коридорів накладає свій відбиток на функціонуванні усієї мережі транспорту держави. Необхідно зазначити, що реалізація проектів, пов'язаних із транспортними коридорами, вимагає серйозних інвестицій. Тільки в межах України дані проекти потребують уже на початковому етапі понад 2 млрд. доларів. Про масштабність цих завдань свідчить і той факт, що лише на труби зазначеного з'єднувального нафтопроводу необхідно більше 0,4 млн. тонн металу.

Комплексно поставити проблеми, пов'язані з розвитком транспортної системи, визначити завдання і шляхи їх розв'язання, дати їм належне забезпечення (фінансове, матеріально-технічне, ресурсне, організаційне, правове тощо), організувати і здійснити процес виконання завдань і заходів можна лише за умови розробки та реалізації Державної програми розвитку транспортної системи України [8].

Розвиток і формування національної транспортної системи України потребує ефективного державного регулювання діяльності транспортних підприємств за такими основними напрямками:

- вдосконалення нормативно-правового забезпечення та уніфікація транспортного законодавства у відповідність з міжнародним правом;
- створення системи інтермодульних перевезень (виробництво спеціалізованих технічних засобів - контейнерів, змінних кузовів, платформ для перевезення автопоїздів);
- створення ринку транспортних послуг;
- поступове оновлення рухомого складу та виробничої бази;
- забезпечення транспортної безпеки;
- активізація міжнародної діяльності транспортних підприємств.

До пріоритетних напрямків з відновлення транспортної системи України на усіх видах транспорту, його належного функціонування та подальшого розвитку слід віднести:

- вдосконалення державного механізму прийняття управлінських рішень центральним органом виконавчої влади в галузі транспорту та покращання оперативності цього процесу;
- призначення на посади керівників транспортно-дорожньої галузі виключно з професійних якостей фахівців, які мають досвід роботи у галузі;
- створення належних прозорих умов для залучення інвесторів та роботи приватного сектору в транспортній галузі;
- ефективне та економічно-обґрунтоване використання державного майна, оптимізація приватизаційних процесів;
- гнучка конкурентоздатна тарифна політика в транспортній галузі;
- затвердження відповідним нормативним документом консолідованої відповідальності підприємця, банківської установи та Уряду за інфляційні процеси і збільшення кредитних ставок кредитів, які були залучені підприємцем під виробничі потреби;

- введення мораторію на збільшення фінансового навантаження на галузі транспортно-дорожнього комплексу;
- удосконалення нормативно-правової бази в галузі транспорту, її адаптація до вимог європейського законодавства, будівництво сучасної придорожньої інфраструктури винесення вантажно-митних терміналів за межі великих міст України та здійснення митного оформлення вантажів відповідно до європейських норм;
- у податковій сфері - чітке виконання існуючого законодавства та відповідальність винних за несвоєчасне повернення ПДВ;
- реалізація державної програми реконструкції аеропортів;
- організація швидкісного просування вантажопотоків зовнішньоторговельних і транзитних вантажів за рахунок її концентрації та маршрутизації, введення систем диспетчерського контролю;
- поліпшення взаємодії різних видів транспорту в транспортних вузлах, створення єдиних транспортних вузлів надання пасажирських послуг (хабів), розвиток інтермодальних систем міжнародних перевезень;
- створення єдиного інформаційного поля для безпеки перевезень, перевізників, вантажовідправників і вантажоодержувачів, експедиторів, органів державного контролю на кордонах.

Об'єктивні умови процесів стабілізації та відновлення розвитку України зумовлюють її націленість на входження в світову економічну систему і, насамперед, на економічну інтеграцію з провідними західноєвропейськими державами. Цей процес, безумовно, призведе до зростання товарообмінних операцій між країнами-партнерами. Крім того, геостратегічне розташування України дозволяє їй бути вигідним мостом для транзитних перевезень товарів і пасажирів між державами Європи, Азії та Близького Сходу. Однією з визначальних систем, які забезпечують вантажні та пасажирські перевезення на території України, є транспортно-комунікаційна система, до якої в ринкових умовах ставляться досить високі вимоги щодо якості, регулярності і надійності транспортних зв'язків, збереження вантажів і безпеки перевезення пасажирів, термінів і вартості доставки. Відповідно до цього стан транспортних комунікацій України має відповідати вимогам європейської інтеграції [9].

Висновки

Таким чином, внаслідок недостатнього розвитку нормативно-правової бази і низького інвестиційного потенціалу транспортної системи збільшується зношення технічних засобів, погіршується їх структура, не забезпечується належна безпека руху. Все це в умовах жорсткої конкуренції призводить до витіснення українських перевізників з міжнародних ринків транспортних послуг, знижує якість обслуговування вітчизняних підприємств і населення, створює реальну загрозу економічній безпеці держави.

Перспектива інтеграції України з ЄС значною мірою залежить від вирішення багатьох проблем, в тому числі проблем транспортної системи, безпеки та економіки. Необхідно досягти високих макроекономічних стандартів, які склались в економіці країн Західної Європи. Тільки в результаті успішного здійснення ринкових реформ і досягнення високого рівня розвитку економіки Україна може претендувати на членство у Європейському Союзі.

Для забезпечення зовнішньоторговельних зв'язків України, збереження та зміцнення позицій вітчизняних транспортних підприємств на міжнародних транспортних ринках, поетапної інтеграції транспортно-дорожнього комплексу України в Європейську та світову транспортні системи необхідно виконати ряд вищепоставлених основних завдань.

За умов ефективного управління на транспорті транзитні можливості нашої держави можуть забезпечити як економічний, так і соціальний її розвиток, так як транспортний комплекс України – це потужний потенціал, який має використовуватися в повному обсязі для добробуту нашого народу.

Список використаних джерел

1. Сапронов О. Виклики, ризики та загрози національній безпеці в транспортній сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2010_3/10sovbt.pdf.
2. Концепція розвитку транспортно-дорожнього комплексу (ТДК) України до 2015 року і подальший період.
3. Чернявська Т. А. Самодостатність транспортно-комунікаційної системи регіонів в системі національної безпеки / Становлення економіки України у післякризовий період / Під ред. д.е.н., професора О. О. Непочатенко (Частина 1) – Умань : Видавець «Сочінський», 2012. – С. 81–89.
4. Карпінський Б. Транспортна система України в контексті європейської інтеграції / Б. Карпінський, Б. Макух // Економіка України. – №7 (440), 2003. – 17–23 с.
5. Доронцов С. І. Україна: прогноз розвитку продуктивних сил / С. І. Доронцов. – К. : Преса, 1999 – 206 с.
6. Економіка України. – К. : Преса України, 2005. – 29–34 с.
7. Цветов Ю. М. Концепція реформування транспортного сектора України / Ю. М. Цветов, Л. М. Соколов, Ю.М. Федюшин та ін. / Збірник наукових праць / – К. : Преса, 1999. – 67 с.
8. Ковалевського В. В. Розміщення продуктивних сил України і регіональна економіка : підручник / В. В. Ковалевського, О.Л. Михайлюк, В.Ф. Семенов та ін. – К. : Тов. «Знання», КОО, 1998. – 546 с.
9. Поручник А. М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: Монографія / А. М. Поручник. – К. : КНЕУ, 2008. – 352 с. – ISBN 978-966-483-121-2

Рецензент: Оленів В.М., к.військ.н., проф., Військова академія (м.Одеса)

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Г.П. Фердман

Статья посвящена некоторым проблемам и перспективам развития транспортной системы государства, без решения которых не возможна поэтапная интеграция транспортно-дорожного комплекса Украины в европейскую и мировую транспортные системы; кратко освещены проблемные вопросы на всех видах транспорта и даны соответствующие предложения по их решению.

Ключевые слова: транспорт, транспортная система, транспортный комплекс, транспортная безопасность, интеграция.

THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF THE TRANSPORT SYSTEM OF THE UKRAINE

G.P. Ferdman

The Article is dedicated to some problem and prospect of the development of the transport system state without decision which not possible phased integration transport-road complex of the Ukraine in european and world transport system; short lit problem-solving questions on all type of the transport and are given corresponding to offers upon their decision.

Key words: transport, transport system, transport complex, transport safety, integration.